

In het najaar maakt de natuur zich klaar voor de winter. Als de meeste planten zijn uitgegroeid en uitgebloeid komt de klimop net tot bloei. Vele dieren profiteren dan nog van de laatste nectar en later ook van de bessen, die pas in maart rijp zijn. In de winter, als het goed zichtbaar is hoe de klimop de kale bomen omarmt en aankleedt, zien we hoe mooi deze evergreen eigenlijk is. Maar helaas ook zie je soms dode stengels klimop hangen omdat deze bij de grond is afgezaagd. Sommige groenbeheerders willen geen klimop in bomen omdat klimop de boom zou benadelen en daardoor voor onveilige situaties zou zorgen. Wij vroegen groenbeheerders naar hun ervaringen en gedachten over de klimop.

Klimop kan de boom

— Mark Zekhuis (organisatie?)

> Klimop (*Hedera helix*) kan wel meer dan twaalf meter hoog klimmen en 400 jaar oud worden. In de afgelopen decennia is klimop flink toegenomen. Dat komt door aanplant in tuinen maar ook omdat bosbodems over het algemeen voedselrijker en vooral ouder zijn geworden en daardoor aantrekkelijker voor klimop. Verandering van het klimaat als medeoorzaak is niet uit te sluiten. Klimop heeft leerachtige, verspreid staande bladeren. Het is een enorme goede luchtreiniger door zijn microscopisch kleine ribbeltjes op het blad. Oudere klimmende planten die voldoende licht ontvangen kunnen boogvormig afstaande bloeiende zijtakken vormen. Hij vertoont bladdimorfie: normale bladeren zijn handvormig, terwijl de bladeren aan de bloeiende zijtakken eirond zijn. Met luchtwortels grijpt de plant zich vast aan de boombast. Met die hechtworteltjes wordt niets uit de boom gehaald, het voedsel haalt de plant gewoon uit de bodem. De bloemen staan in bolvormige schermen. De donkerblauwe tot zwarte bessen zijn steenvruchten, ze hebben een harde en grote kern. Er zijn ongeveer dertig cultivars die vaak als bodembedekker zijn aangeplant.

Ecologische waarde

Schuil-nestplaats

Dieren waarderen klimop, vooral oudere planten, als goede slaap- en schuilplaats. Er schuilen zelfs vleermuizen, eekhoorns of uilen in als er genoeg holtes zijn tussen de dikke stengels, achter de bladeren. Vlinders zoals gehakelde aurelia en dagpauwoog overwinteren er. In de begroeiing nestelen vaak vogels: winterkoning, houtduif, grauwe vliegenvanger en heggenmus, en ook ransuil broedt er regelmatig in. In de dichte begroeiing overwinteren verschillende soorten lieveheersbeestjes.

Bloembezoekers

Volgens waarneming.nl zijn er in Nederland

202 soorten insecten gezien op de klimop. Het merendeel op de bloemen. De zeer laatbloeiende klimop is voor veel insecten in de herfst een rijke bron van nectar en stuifmeel. Naast slakken, mugen en langpootmuggen, vliegen, zweefvliegen, bijen, dagvlinders komen er vooral nachtvlinders op de geurende bloemen af. Soorten als agaathvlinder (*Phlogophora meticulosa*), bruine herfstuil (*Agrochola circellaris*) en puta-uil (*Agrotis puta*) zitten vaak op klimop maar ook schaarsere soorten als iepengouduil (*Xanthia gilvago*). De klimopbij (*Colletes hederae*) is zelfs helemaal afhankelijk van de klimop omdat ze de larven alleen nectar van klimop geeft. De insecten trekken op hun beurt vogels aan. In het najaar zie je dan ook veel insectenetende vogels bij deze voedselbron.

Bladeters

In de winter knabbelen konijnen en reeën nog wel eens een blaadje maar erg smaakvol zijn de taaie bladeren niet. Alleen in strenge winters, als er een pak sneeuw ligt, is klimop op de boomstammen wel aantrekkelijk als voedselbron. Schapen willen zich ook wel tegoed doen aan klimop.

Voor het boomblauwtje is het een belangrijke waardplant en ook de kleine vos legt af ten toe haar eitjes op klimop. Andere opvallende insecten zijn ligusterpijlstaart, klimopcicade, klimopbladroller en de klimopkever. Op de gevallen bladeren kan je twee soorten kleine paddenstoeltjes vinden die typisch zijn voor deze plant; het klimopdekselbekertje en de klimoptaailing. Een klimopeter is de klimopbremraap, een mooie en zeldzame plant die alleen op de klimop parasiteert.

Besseneters

Omdat de dofzwarte bessen pas in februari/maart rijp zijn en er dan weinig andere vruchten zijn, worden de bessen door veel vogelsoorten

foto Hans van den Bos, Bosbeleid

Merelnest in klimop

foto Hans van den Bos, Bosbeleid

in!

foto Sandra Brenhaud

Links: klimopbij voedt zich alleen met nectar van de klimop

Onder: een bosuil kan zich prima verstoppen in de klimop.

foto René Smits

Midden spread: Waarom moet de klimop wijken, terwijl men juist die bomen koestert omdat ze zo mooi groen zijn? Een zware eik die ook nog het gehele jaar groen is, dat is nog mooier dan je hoopte?

Links: Houtduiven eten in maart massaal van de klimop.

foto Hans van den Bos, Boshagelid

Foto Afgezaagde klimop (Mark Zekhuis)

gegeten. Houtduiven, kraaien, spreeuwen, gaaien en lijsters zie je dan geregeld in de boom scharen tussen het groene loof. Zeer waarschijnlijk profiteren ook bosmuizen van de bessen die op de grond vallen.

Wat afgezaagd...

Vooral langs wegen zie je geregeld dat klimop vlak boven de grond wordt doorgezaagd. De klimop sterft daarboven, maar probeert meestal het jaar erop de boom weer opnieuw te beklimmen. Uiteindelijk vallen ze naar beneden en belanden soms op straat. Om een zo compleet mogelijk beeld te krijgen van de argumenten van dit beheer, heb ik willekeurig vijftien groenbeheerders en boomverzorgers gevraagd naar hun mening en heb ik aanvullend literatuur en internet geraadpleegd. Op zogenaamde groenforums wordt ook herhaaldelijk de discussie gevoerd of klimop beter verwijderd kan worden of niet. Thomas Ludwig heeft in 2011 (op www.boomzorg.nl) ook een goede en onderbouwde bijdrage geleverd. Hieronder een overzicht van de gevonden redenen en reacties daarop.

Wurgen

Sommige beweren dat klimop de gastboom kan

wurgen. Dat gebeurt als de klimop zich rond de stam of een tak heeft gewikkeld. De boom kan op die plek niet of moeizaam dikker worden en wurgt zich zelf zo. Er zijn enkele foto's waarop dat te zien is, vaak bij jonge uitheemse bomen. Losgeraakte klimop kan ook in een takksel blijven hangen en zo na verloop van tijd in de boom groeien zodat het lijkt of hij de gastboom wurgt. Opvallend vaak komen deze meldingen uit de bebouwde kom of van landgoederen. Op oorspronkelijke, natuurlijke standplaatsen zijn geen overtuigende voorbeelden bekend. Het gaat daarom zeer waarschijnlijk steeds om gekweekte cultuurvariëteiten van de klimop. Sommige staan bekend als soorten die sterker woekeren als de inheemse klimop. In dorp en stad komen we zo vaak de snel groeiende *Hedera helix* "Woeneri" tegen. Ook de groeiwijze kan afwijken van de inheemse soort, die vooral verticale stengels maakt.

Gewicht

Ook het gewicht van klimop kan de omgeving in gevaar brengen. Dit gebeurt wanneer die klimop dan veel meer massa heeft dan de takken van de gastboom. Dit zie je weinig in het buitengebied. Vaak zijn het oude zware bomen waar zware stengels tegenaan staan van de klimop en echt

foto N. Obdam

Foto Edelherten snoeien de klimop in een nacht, in een tuin op de Veluwe (Robbert Blijleven).

foto Robbert Blijleven

wat massa op de dikke takken rust. De klimop zit bijna altijd aan de binnenkant van de boom, op de stam, onderste zware takken en tak aanzetten hoger op. Een gezonde boom kan die last dragen. Het begroeiën gebeurt zeer langzaam en een vitale boom is in staat daarop te reageren door zijn hout te verstevigen, reactiehout. Maar bij een verzwakte boom kan het natuurlijk zijn verval versnellen. In de Ecologische Flora staat dat bomen met een draagkrachtige stam nauwelijks hinder hebben van klimop en dat het lijkt dat zomereiken er juist beter door groeien!

Windworp

Een enorme klimop in een boom vangt natuurlijk wel meer wind. Daarentegen geeft de klimop ook juist steun. Het zou dan moeten gaan om winterstormen, omdat in de zomer de gastboom met haar eigen loof, alle wind zal opvangen. Waarom zou ze het dan in de winter begeven als ze dan alleen de windweerstand van de (kleinere) klimop heeft? Ik heb er eens opgelet bij de winterstorm van begin dit jaar of er van de vrijstaande bomen relatief vaker bomen waren omgewaaid met klimop. Die relatie kon ik zelf niet vinden.

Zonlicht en voedsel

Ondanks dat de klimop soms wordt verwijderd in productiebossen, is het onwaarschijnlijk dat de klimop de groei van bomen remt. De bladeren van de klimop zitten veelal tegen de stam, en verhinderen zo de fotosynthese van de boom niet. Je ziet geregeld oude dikke bomen met oude klimop die (op voedselrijke kalkgrond) wel een stam doorsnee van 20 centimeter kan hebben. De gastboom lijkt er geen last van te hebben. Het loof van de gastboom zit juist vooral aan de buitenkant om alle zon op te vangen. Klimop slaagt er meestal niet in om de kleinste, buitenste takken van inheemse bomen te koloniseren. Realiseer je ook dat veel bomen altijd prima fotosynthese hebben in de schaduw van andere bomen of zelfs hun eigen blad. Er is daarom geen significante lichtconcurrentie.

Klimop zou bomen met huidmondjes op de bast kunnen benadelen. Bomen met een dunne bast zoals berken, beuken en platanen, hebben ook assimilatie via de bast. Anderen beweren dat die lenticellen amper op de oude bast zitten maar vooral op de jonge takken en twijgen. En echt afdekken zal niet lukken. Aan de andere kant, kan klimop sommige bomen die gevoelig zijn voor zonnebrand (zoals beuk) ook beschermen tegen

de zon op de stam. Het argument van voedselconcurrentie van de gastboom met de klimop wordt door niemand als een probleem ervaren.

Boomcontroles voor veiligheid

Visuele boomveiligheidscontroles (VTA) wordt als belangrijkste reden genoemd waarom klimop wordt verwijderd. Sommige gemeentelijke groenbeheerders voeren eens per drie jaar een VTA-controle uit bij bomen met een diameter van meer dan veertig centimeter. Het gaat dan om bomen die groeien op gemeentelijk grondgebied staan om een (verkeers)veilige situatie te houden en te kunnen voldoen aan de zorgplicht. Om technische gebreken in de stam te constateren zou het noodzakelijk zijn om de stam en zware takken vrij te hebben van klimop. Dit zou gelden voor bomen en dus klimop naast wegen en openbare paden.

Volgens een VTA-instructeur van het IPC is er geen jurisprudentie die voorschrijft dat je klimop moet verwijderen, omdat je anders geen goede en geldige VTA-controles zou kunnen uitvoeren. Zeker zie je iets minder maar dan moet je maar wat meer je best doen om iets te zien. Niet altijd is alles zichtbaar en blijven er altijd zwakheden van de boom onzichtbaar. Hij adviseert om de

Foto Vraat van reeën aan klimop (Huub Olde Loohuis).

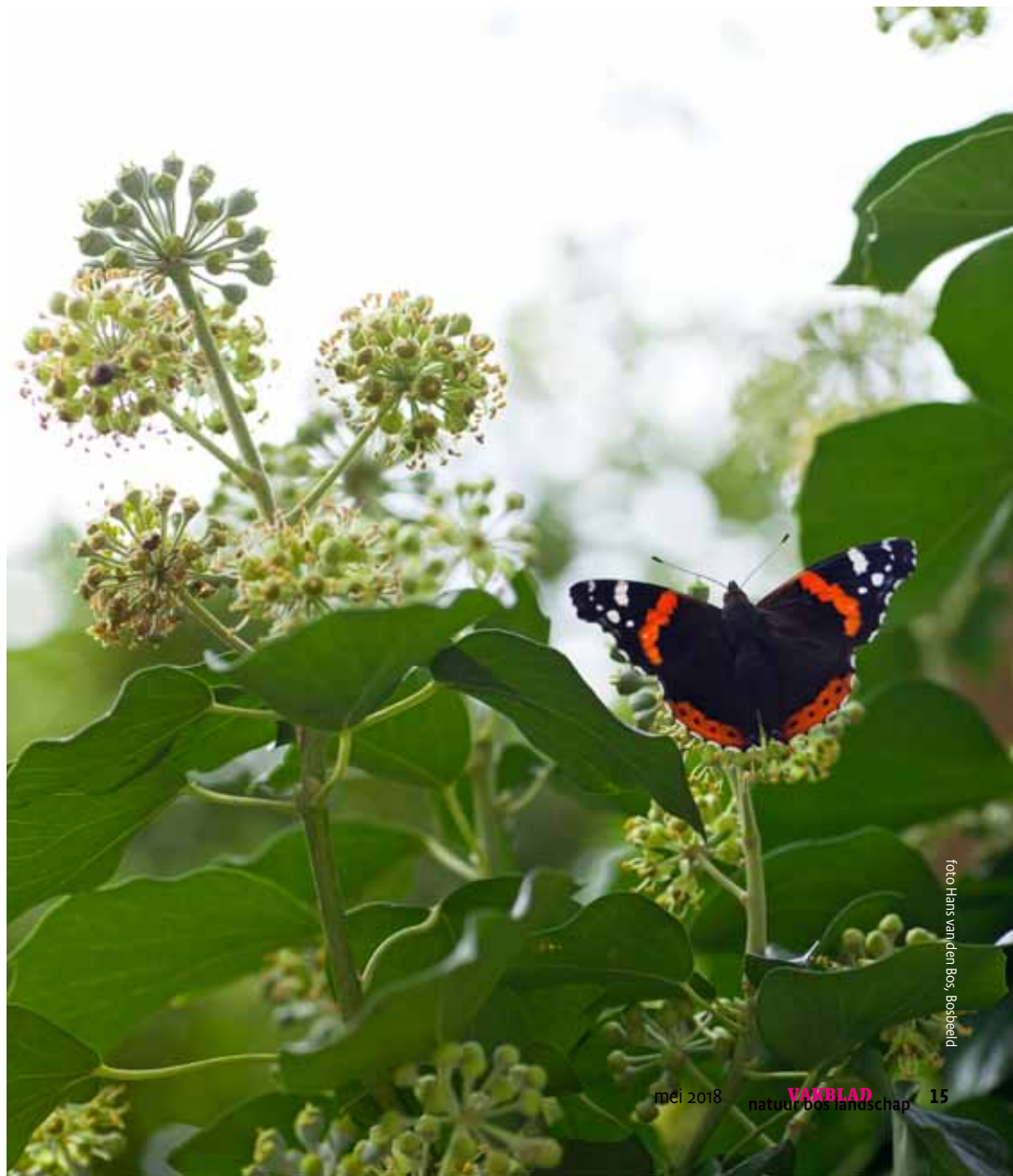

foto Hans vanden Bos, Bobbeeld

klimop te laten zitten (enige extreme uitzonderingen daar gelaten) en oog te hebben voor de ecologische waarden van deze plant.

Advies?

Ondanks de vele redenen en nuancering is er geen sluitend advies te geven voor elke situatie. Er zijn (kleine) risico's die grote gevolgen kunnen hebben. Het is te begrijpen dat het risico op ongevallen toeneemt in de bebouwde kom, langs drukke wegen, met oudere laanbomen met veel klimop in een winderige omgeving. Maar het risico lijkt gering. Het verwijderen is een kostbare zaak en nog kunnen er takken van de klimop op straat terecht komen.

Buiten de bosbouw wordt een boom vaak aangeplant voor aankleding van de stad, landschapsverfraaiing, beleving, beschutting, geleiding of om de natuurwaarden te vergroten. En als die boom begroeid wordt door klimop blijft het die zelfde functie(s) behouden. Sterker nog, sommige functies worden versterkt. Een begroeiing van klimop in de winter, dempt hinderlijke geluiden en vangt in de winter ook nog veel fijnstof op.

Een boom is een middel (niet een doel) en dat blijft (of wordt sterker) als deze begroeid is met

klimop. In de bebouwde kom en langs drukke wegen, loop je al risico's zo gauw je daar bomen gaat aanplanten. Mensen die alleen van bomen houden zullen kritisch naar de klimop blijven kijken. Mensen die van de natuur houden, zullen meer zien en risico's accepteren. Hopelijk is er op de huidige groene scholen aandacht voor de biodiversiteit wat de klimop in zich heeft. Het afzagen van klimop wordt hopelijk op die scholen niet meer geadviseerd maar ... gedoceed verteld.<

markzekhuis@gmail.com

Geïnterviewden voor dit artikel zijn Bart ter Beek (Gemeente Enschede), Piet Bremer (Provincie Overijssel), Lieuwe Dijkstra (Gemeente Zwolle), Jan-Luc van Eijk (Gemeente Borculo), Niels Jeurink, www.groeninfo.nl, Groenkennisnet, Maurice Martens (Flora van Nederland), Mannes Konijnenbelt (Gemeente Hellendoorn), Erik Lam (Gemeente Deventer), Thomas Ludwig (www.boomzorg.nl), N. Obdam (Noest Bosbouw en boomverzorging), Huub Olde Loohuis (Twence), Paul Terhorst (Gemeente Olst-Wijhe), Pieter Veldstra (trainer VTA bij IPC Groene ruimte), Gerben Visser (Stichting IJssellandschap), Iljitsj W. IJsebrands (Advirens).

foto Hans van den Bos, Bosbeeld

ADVERTENTIES

RANOX
natuuraannemer

RANOX natuuraannemer werkt voor de natuur T 085 75 00 600 W www.ranox.nl

Staro
NATUUR EN
BUITENGEBIED

**ECOLOGISCH ONDERZOEK
GEBIEDS-EN NATUUR ONTWIKKELING
BOS- EN NATUUR BEHEER**

Lodderdijk 38a
5421 XB Gemert
tel (0492) 450 161
fax (0492) 450 162
info@starobv.nl

www.starobv.nl